

Hautausmaat ja viheralueet Kirkon ympäristödiplomissa

Risto Lehto

09.04.2024

Hautausmaat ja viheralueet

Minimikriteerit

- Hautausmaan hoitosuunnitelma
- Perennahoito

Pisteet

- Hautausmaiden ja viheralueiden kulttuuriarvojen inventointi → 8 pistettä
- Hautausmaiden, piha- ja puistoalueiden luontoarvojen inventointi → 5 pistettä
- Kevyemmän hoidon alueet → 2 pistettä
- Monivuotiset kasvit → 2 pistettä
- Vieraslajien torjunta → 3 pistettä
- Kemikaalihaittojen ehkäisy → 5 pistettä
- Vedenkulutuksen pienentäminen → 3 pistettä
- Koneiden ympäristövaikutukset → 3 pistettä

- Vainajan tuhkaamisen ympäristövaikutukset → 6 pistettä
- Hautaukseen liittyvät ekologiset vaihtoehdot → 3 pistettä
- Hautojen hoitoon ja vainajien muistamiseen liittyvät ympäristönäkökulmat → 3 pistettä
- Hautakivien uusiokäyttö → 3 pistettä
- Hautausmaiden ympäristökasvatuksellisten arvojen hyödyntäminen → 3 pistettä
- Hautausmaahenkilöstön ympäristökoulutus → 5 pistettä
- Muut toimenpiteet → 5 pistettä

Yhteensä 59 pistettä

Hautausmaan hoitosuunnitelma

- Uudessa kirkkolaissa on säädös hautausmaan hoitosuunnitelmasta.
- Toimenpide
 - Seurakunta laatii tai päivittää hautausmaidensa hoitosuunnitelma
 - Hoitosuunnitelmassa tulee ottaa huomioon ylläpidon ympäristönäkökulmat
- Minimikriteeri

<https://www.seurakuntapuutarhurit.fi/>

Hautausmaan hoitosuunnitelman laadintaoppaasta (Seurakuntapuutarhurit ry, 2022)

- Kirkon omaa ympäristöjärjestelmää, ympäristödiplomia, on käytetty seurakunnissa ja seurakuntayhtymissä vuodesta 2001 lähtien ympäristövastuun kantamisen välineenä. Ympäristöjärjestelmällä sidotaan ympäristöasiat osaksi seurakunnan ja seurakuntayhtymän toimintaa.
- Ympäristöjärjestelmän keskeisin tavoite on ohjata seurakuntalaisia ympäristövastuulliseen ajatteluun ja toimintaan. Ympäristödiplomi haastaa myös seurakunnan ja seurakuntayhtymän työntekijät ymmärtämään ympäristöasiat osana jokaista toimintaa.

Hautausmaan hoitosuunnitelman laadintaoppaasta (Seurakuntapuutarhurit ry, 2022)

- Ympäristödiplomi asettaa tavoitteita ympäristöhaittojen vähentämiseksi, organisoii tehtäviä sekä niiden seurantaan tavoitteiden saavuttamiseksi. Ympäristödiplomi edellyttää kaikilta diploma hakevilta samojen minimikriteerien täyttämistä. Vähimmäisvaatimukset toteutuvat hautausmaiden osalta, kun hautausmailla tehdään ympäristöselvitys, laaditaan tai päivitetään hoito-ohjeet tai niiden ympäristöosat, koulutetaan työntekijöitä ja ohjataan omaisia ympäristöasioissa ja järjestetään jätehuolto asianmukaisesti.
- Lisäksi hautausmailla noudatetaan kunnan jätehuoltomääräyksiä ja ympäristönsuojelumääräyksiä.
- Hautausmaiden ympäristövaikutuksia seurataan muun muassa kasteluveden kulutuksella, kasteluveden laadun seurannalla, pohjavesitutkimuksilla, kasvualustan maa-analyysillä, kasvinsuojelutoimenpiteiden määrällä sekä polttoaine-, lannoite- ja jätemääriä seuraamalla.

Hautausmaan hoitosuunnitelman laadintaoppaasta (Seurakuntapuutarhurit ry, 2022)

- Ilmastonmuutoksen vaikutukset tulevat näkymään myös hautausmaan hoidon haasteina. Ilmaston ennustetaan muuttuvan siten, että kevät ja kesä alkavat aikaisemmin ja ne ovat hieman lämpimämpiä. Keväällä ja kesällä tulevat pitkät kuivat jaksot, hallaton kausi pitenee, mutta hallat ovat ajoittain ankaria. Syksy ja talvi alkavat myöhemmin sekä selvästi lauhempina. Syksyisin ja talvisin on runsaasti sateita. Lyhyitä kovia pakkasjaksoja tulee satunnaisesti ja lumettomuus yleistyy. Maa voi routaantua syvältä lumen puutteen takia. Talvehtimisongelmat tulevat lisääntymään varsinkin lumettomilla alueilla. Kasvintuhoojat ja -taudit tulevat lisääntymään, ja sen myötä kasvien perusterveys sekä oikeiden kasvien valinta tulee entistä tärkeämmäksi. Myös rikkakasvit tulevat lisääntymään kiihtyvällä tahdilla, kun kasvuolosuhteet muuttuvat leudomprien talvien myötä otollisemmiksi.
- Hautausmaakohtaisessa hoitosuunnitelmassa tarkennetaan tarvittaessa ympäristödiplomin mukaisia tavoitteita, tehtäviä ja toimintatapoja, joilla toteutetaan, seurataan ja mitataan ympäristöhaittojen vähentämistä.

Hautausmaan hoitosuunnitelman laadintaoppaasta (Seurakuntapuutarhurit ry, 2022)

- Ympäristödiplomin mukaisia kunnossapidon toimintaperiaatteita ovat muun muassa:
 - Kehitetään ja kunnossapidetään hautausmaata osana laajempaa viherverkostoa.
 - Käytetään kunnossapitoluokitusta monipuolisesti niin, että hautausmaalle syntyy myös luonnon monimuotoisuutta edistäviä vähemmän tehokkaasti hoidettavia alueita.
 - Tunnistetaan, poistetaan ja hävitetään haitalliset vieraslajit asianmukaisesti.
 - Varmistetaan monivuotisten kasvien soveltuvuus paikkakunnan kasvillisuusvyöhykkeelle.
 - Hankitaan kotimaassa ja mieluiten lähellä tuotettuja kasveja ja muita kunnossapidon materiaaleja.
 - Käytetään ympäristövaikutuksiltaan vähiten haittaavia tuotteita.
 - Vältetään kemikaalien käyttöä.
 - Torjutaan liukkaita sepelillä.
 - Hävitetään rikkakasvit mekaanisesti.
 - Käytetään hitaasti liukenevia lannoitteita maa-analyysien ohjeiden mukaan.
 - Tehdään pölynsidontaa harkiten.
 - Minimoidaan kasteluveden menekki kasteluautomaatiikan ja yöllä tapahtuvan kastelun avulla.
 - Suositetaan akkukäyttöisiä pienkoneita.
 - Käytetään pienkoneissa pienkonebenssiiniä.
 - Laaditaan puustolle hoitosuunnitelma.
 - Lajitellaan hautausmailla syntyneet jätteet huolellisesti ja opastetaan hautausmaan käyttäjiä lajitteluun.

Perennahoito

- Toimenpide
 - Perennahoidon eduista kerrotaan asiakkaille
 - Asiakkaille tarjotaan perennahoitoa
 - Perennahoito hinnoitellaan kilpailukykyiseksi
- Minimikriteeri

Hautausmaiden ja viheralueiden kulttuuriarvojen inventointi

- Toimenpide
 - Hautausmaiden, muistomerkkien ja viheralueiden kulttuurihistoriallinen inventointi on tehty ja kohteet tarvittaessa ennallistettu ja suojeltu
- Pisteeet:
 - Hautausmaiden, muistomerkkien ja viheralueiden kulttuurihistoriallinen inventointi on tehty → 1–5 pistettä
 - Inventointien perusteella kohteita on ennallistettu tai suojeltu → 1–3 pistettä
 - Yhteensä enintään 8 pistettä
- Esimerkkejä Helsingistä
 - Malmin hautausmaan pappi kirjoitti kirjan hautausmaasta. Kirja nostaa esille myös hautausmaan puiden, pensaiden ja kukkien merkityksen.
 - Muistomerkkejä on inventoitu ja suojeltu.

Hautausmaiden, piha- ja puistoalueiden luontoarvojen inventointi

- Toimenpide
 - Kasvi- ja eläinlajisto on inventoitu
- Pisteet:
 - Eläin- ja kasvilajien inventointi → 2 pistettä
 - Kulttuuri- ja perinnekasvien kasvatus → 1 piste
 - Hyönteis- ja perhoskasvien kasvatus → 1 piste
 - Vapaaehtoiset suojelukohteet → 1 piste
 - Säännöllisesti hoidetut linnunpöntöt ja lepakkopöntöt → 1 piste
 - Hyönteishotellit ja lahoppuut → 1 piste
 - Yhteensä enintään → 5 pistettä
- Esimerkkejä Helsingistä
 - Hietaniemen hautausmaan puista on laadittu rekisteri
 - Lahoppuuta pyritään jättämään
 - Hautausmaalla on aina pyritty säästämään mahdolliset perinnekasvit
 - Hautausmaalla on paljon linnunpönttöjä

KIRKKO HELSINGISSÄ
KYRKAN I HELSINGFORS

KIRKKO HELSINGISSÄ
KYRKAN I HELSINGFORS

Kevyemmän hoidon alueet

- Toimenpide
 - Hautausmaille perustetaan ja ylläpidetään kevyemmän hoidon alueita
 - Pisteet: 1–2 pistettä
- Esimerkkejä Helsingistä
 - HSRKY:n hautausmailla on yhteisesti päätetty jättää hoitamatta ne haudat, joille ei ole hoitoa tilattu. Näin monipuolistetaan eliölajien elinympäristöjä.
 - Maunulan uurnalehdossa on pieni puistomainen metsä, jonka reunalla luonnonvaraisia kasveja, joita ei niitetä ja alueita, joissa annetaan luonnonkukkien kukkia ennen leikkaamista

KIRKKO HELSINGISSÄ
KYRKAN I HELSINGFORS

KIRKKO HELSINGISSÄ
KYRKAN I HELSINGFORS

KIRKKO HELSINGISSÄ
KYRKAN I HELSINGFORS

KIRKKO HELSINGISSÄ
KYRKAN I HELSINGFORS

Monivuotiset kasvit

- Toimenpide
 - Kesäukat omissa istutuksissa korvataan kotimaisilla perennoilla, pensailta ja puilla
 - Käytetään luonnonvaraisia kasveja
- Pisteet:
 - Kotimaiset perennat, pensaat ja puut kesäkukkien sijaan → 1 piste
 - Luonnonvaraisten kasvien käyttö → 1 piste
 - Yhteensä enintään 2 pistettä
- Esimerkkejä Helsingistä
 - Maunulan uurnalehdossa istutusalueilla käytetään perennoja, puita, pensaita. Ruukkuistutuksissa hyödynnetään perennoja kesäkukkien rinnalla.

Vieraslajien torjunta

- Toimenpide
 - Seurakunta tunnistaa ja paikallistaa vieraslajit ja hävittää ne
 - Pisteet: Talkoot vieraslajien hävittämiseksi → 1 piste/tapahtuma, enintään 3 pistettä
 - Netistä hakusanalla : Haitalliset vieraslajit

Kemikaalihaittojen ehkäisy

- Toimenpide
 - Seurakunta pidättäytyy ympäristölle haitallisten aineiden käytöstä viheralueillaan
 - Seurakunta käyttää ympäristöystävällisiä lannoitteita ja menetelmiä
- Pisteet:
 - Myrkyttömien kasvinsuojeluaineiden ja menetelmien käyttö → 1 piste
 - Rikkaruohojen kitkeminen ja muu mekaaninen torjunta → 1 piste
 - Luonnonlannoitteiden käyttö → 1 piste
 - Hidasvaikutteisten lannoitteiden käyttö → 1 piste
 - Maa-analyysin mukaan lannoittaminen → 1 piste
 - Enintään 5 pistettä
- Esimerkkejä Helsingistä
 - Honkanummen hautausmaalla tehdään viljavuuskokeita, jotta liikalannoittamista ei tapahdu. Kesäkukissa käytetään pitkäaikaista lannoitetta, joka liukenee lämmön ja veden vaikutuksesta. Honkanummen ja Östersundomin hautausmaalla rikkaruohoja torjutaan käyttämällä mekaanisia menetelmiä ja rikkaruohonpoltinta.

Vedenkulutuksen pienentäminen

- Toimenpide
 - Seurakunta vähentää ostetun (vesijohto)veden käyttöä kastelussa
- Esimerkkejä Helsingistä
 - Honkanummella on sadetusjärjestelmä hautakortteleissa, tätä käytetään vain öiseen aikaan, jolloin haihdunta on vähäistä. Järjestelmä on käytössä vain silloin kun kastelulle on todellinen tarve. Päivällä tehdään vain tarkkaan kohdistettua kastelua.

Koneiden ympäristövaikutukset

- Toimenpide
 - Seurakunta hankkii vähäpäästöisiä työkoneita → 1–2 pistettä
 - Pisteet: 1 piste/toimenpide tai työkone, enintään 3 pistettä
- Esimerkkejä Helsingistä
 - Hietaniemen ja Kulosaaren hautausmaalla polttomoottorikoneita on vähennetty ja sähkökäyttöisiä lisätty niin pensasleikkureissa, puhaltimissa kuin sähköautoissa. Uusia sähkökäyttöisiä ruohonleikkureita hankittiin kesällä 2022.

Vainajan tuhkaamisen ympäristövaikutukset

- Toimenpide
 - Seurakunta edistää tuhkaukseen liittyviä ekologisia asioita
 - Pisteet: 1–6 pistettä laajuuden ja vaikuttavuuden mukaan
- Esimerkkejä Helsingistä
 - Hietaniemen hautausmaalla on otettu käyttöön ns. taskumuistolehtiä, joissa seurakunnan haltuun päätyvä hauta muutetaan muistolehdoksi. Tähän hautaan voidaan haudata 90 vainajan tuhkat. Hautausmaalta omainen voi lainata uurnan tuhkansirottelua varten ja näin omaa uurnaa ei tarvita. Hietaniemen hautausmaa lainaa papeille alban hautajaisiin.
 - Krematoriometallit kierrätetään tehokkaasti molemmilta krematorioilta. Käytössä on suositus ekologisista arkkumateriaaleista.

Hautaukseen liittyvät ekologiset vaihtoehdot

- Toimenpide
 - Viestitään hautaukseen liittyvistä ekologisista vaihtoehdoista ja toteutetaan niitä seurakunnan omissa toiminnoissa
 - Pisteet: 1 piste/toimenpide, enintään 3 pistettä
- Esimerkkejä Helsingistä
 - Malmin hautausmaalla suositellaan ekologisten vaihtoehtojen käyttämistä muistamisissa. Malmin hautausmaan kappelilla on lainattavat albat ja stolat. Lainauurnia tarjotaan omaisten käyttöön tuhkan hautaamiseen. Pahviuurniakin on tarjolla.

Hautojen hoitoon ja vainajien muistamiseen liittyvät ympäristönäkökulmat

- Toimenpide
 - Tiedotetaan ekologisista vaihtoehtoista ja toteutetaan niitä seurakunnan omissa toiminnoissa
- Esimerkkejä Helsingistä
 - Hietaniemen hautausmaalla on päätetty toimia seuraavasti:
 - Suosimme perennoja kesäkukkien sijaan.
 - Emme käytä haitallisesti leviäviä kasveja.
 - Vältämme tekokukkia.
 - Vältämme syyskanervien runsasta käyttöä.
 - Suosimme hautalyhtyjä.
 - Korjaamme lyhdyt pois kesäksi.
 - Emme käytä lasipurkkeja kukkamaljakkoina.
 - Lajittelemme jätteemme.

Hautakivien uusiokäyttö

- Toimenpide
 - Seurakunta edistää hautakivien uusiokäyttöä
 - Malmilla toteutettu muistelualue

Hautausmaiden ympäristökasvatuksellisten arvojen hyödyntäminen

- Toimenpide
 - Seurakunta hyödyntää hautausmaiden ympäristökasvatuksellisia arvoja
- Esimerkkejä Helsingistä
 - Honkanummen hautausmaalla on CityNomadissa erilaisia kävelyreittejä hautausmaalle. Siellä on myös reitti rippikoululaisille.
 - Vuonna 2022 järjestettiin ympäristöpäivä ja 100 honkaa Honkanummelle projekti. 50 isompaa kummipuuta istutettiin ympäri hautausmaata omaisten toimesta ja 50 pientä mäntyä istutettiin laitamille.
 - Keskustelua puista, ilmastosta ym. sopivasti puupäivänä syksyllä 2022.

Hautausmaahenkilöstön ympäristökoulutus

- Toimenpide
 - Henkilöstö osallistuu ympäristökoulutuksiin
 - Pisteet: 1 piste/koulutus/hlö, enintään 5 pistettä
- Esimerkkejä Helsingistä
 - Honkanummen ja Östersundomin hautausmaiden puiden hoitoon liittyvä koulutus työntekijöille
 - Ympäristövastaava ja suntio osallistuivat SYKLI:n järjestämään ympäristökoulutukseen 2022.

Muut toimenpiteet

- Pisteet: enintään 5 pistettä
- Esimerkkejä Helsingistä
 - Malmin hautausmaa osallistui iTree-hankkeeseen, jossa mitattiin puiden hiilensidontakykyä
 - Malmin hautausmaan puustosta ja kasvillisuudesta on laadittu opaskarttavihkonen, joka on vapaasti jaossa hautausmaan toimistorakennuksessa. Hautausmaalla on myös linnunruokintapaikkoja.
 - Maunulan uurnalehdossa puuverstaan hukkapalat hyödynnetään linnunpönttöihin ja ötökkähotelleihin. Kertakäyttökynttilöiden metalliosista itsetehtyihin linnunpönttöihin lentoaukon suojat.

Liikenne

Minimikriteerit

- Matkustussääntö

Pisteet

- Matkustus- ja kuljetustarpeen vähentäminen 5 pistettä
- Kevyen liikenteen lisääminen 5 pistettä
- Julkisen liikenteen hyödyntäminen 5 pistettä
- Vaihtoehtoiset ajoneuvojen energianlähteet ja vähäpäästöisyys 5 pistettä
- Kestävän työmatkaliikkumisen kampanjat 2 pistettä
- Taloudellinen ajotapa 2 pistettä
- Muut toimenpiteet 10 pistettä

Yhteensä 34 pistettä

Matkustussääntö

- Toimenpide
 - Seurakunta laatii tai päivittää matkustussäännön tai sitä vastaavan ohjeen henkilöstön matkustamiskäytännöistä huomioiden ympäristövaikutukset
 - Minimikriteeri

Matkustus- ja kuljetustarpeen vähentäminen

- Toimenpide
 - Seurakunta vaikuttaa toimenpiteillään matkustus- ja kuljetustarpeen pienenemiseen
 - Pisteet: 1 piste/toimenpide tai tapahtuma, enintään 5 pistettä
- Esimerkkejä Helsingistä
 - Etäkokoukset, etätyö ja striimatut tapahtumat
 - Tilausajopalveluiden Hanselin yhteiskilpailutuksessa oli mukana ympäristökriteereitä
 - Malmin hautausmaalla pyritään yhdistämään varaosahakureissuja yksiksi kokonaisuuksiksi.
 - Maunulan uurnalehdossa eri kaupoista noudettavat hankinnat pyritään hoitamaan samalla hakukerralla. Kuljetetaan ja kuljetutetaan vain täydet kuormat mahdollisuuksien rajoissa.

Kevyen liikenteen lisääminen

- Toimenpide
 - Seurakunta edistää toimillaan kevyen liikenteen käyttöä
 - Pisteet: 1 piste/toimenpide, enintään 5 pistettä
- Esimerkkejä Helsingistä
 - Sosiaalitulat tukevat kevyen liikenteen käyttöä, käytössä on pyörätelineitä ja -suoja, jotka ovat osin sisätiloissa
 - Seurakunnilla on polkupyöriä
 - Honkanummen hautausmaalla korjataan vanhoja polkupyöriä henkilökunnan käyttöön

Julkisen liikenteen hyödyntäminen

- Toimenpide
 - Seurakunta edistää julkisen liikenteen hyödyntämistä
 - Pisteet: 1 piste/toimenpide, enintään 5 pistettä
- Esimerkkejä Helsingistä
 - Helsingissä kirkot ja muut toimipisteet ovat julkisella liikenteellä saavutettavissa paikoissa ja julkinen liikenne mainitaan tiedottamisessa. Käytössä on julkisen liikenteen lippuja.
 - Hautausmaiden henkilökunnalla on käytettävissä kertakäyttöisiä bussilippuja siirtymiin työpäivien aikana. Oman auton käyttöoikeutta ei ole. Kertakäyttöinen bussilippu myös käytössä koulutuksiin, retkiin ja suntioiden liikkumiseen.

Vaihtoehtoiset ajoneuvojen energianlähteet ja vähäpäästöisyys

- Toimenpide
 - Seurakunta järjestää kiinteistöilleen sähköautojen latauspisteitä ja/tai hyödyntää ekologisempia energianlähteitä ajoneuvoissaan
 - Pisteet: 1 piste/toimenpide, enintään 5 pistettä
- Esimerkkejä Helsingistä
 - Honkanummen hautausmaan toimistorakennuksen eteen on tehty sähköautonlatauspiste 2021. Hautausmaalla käytössä viisi sähköautoa sisäiseen liikkumiseen.
 - Malmin hautausmaalla akkukäyttöisiä golfkärryjä
 - Maunulan uurnalehtoon hankittu käyttöön akkukäyttöinen ClubCar ajoneuvo

Kestävän työmatkaliikkumisen kampanjat

- Toimenpide
 - Seurakunta osallistuu tempauksella tai tapahtumalla Liikkujan viikkoon, Pyöräilyviikkoon ja/tai Auton vapaapäivään
 - Seurakunta järjestää oman tempauksen
 - Pisteet: Liikkujan viikko, Pyöräilyviikko, Auton vapaapäivä tai muu tapahtuma 1–2 pistettä
- Esimerkkejä Helsingistä
 - Honkanummen ja Östersundomin hautausmailla osallistutaan kilometrikisaan kesällä ja talvella

Taloudellinen ajotapa

- Toimenpide
 - Seurakunta järjestää taloudellisen ajotavan koulutusta
 - Pisteet: 1–2 pistettä

Muut toimenpiteet

- Pisteet: enintään 10 pistettä
- Esimerkkejä Helsingistä
 - Matkatoimistopalvelut ja kotimaan majoituspalvelut – sopimuksissa on mukana vastuullisuuskriteereitä